

РЕЦЕНЗИЯ

на проф. д-р Невена Славева Филипова – ЮЗУ“Н. Рилски“ – Благоевград,
Факултет по педагогика

Относно: Конкурс за заемане на академична длъжност „професор“ в СУ „Св. Климент Охридски“, обявен в Държавен вестник бр.34 от 20.04.2018 г.

Област на висше образование: Педагогически науки

Професионално направление: 1.2 Педагогика (История на неформалното образование в България)

Кандидат: доц. дпн Пенка Цонева , Факултет по педагогика на СУ „Св. Климент Охридски“

1. Кратки биографични данни за кандидата.

Доц. д-р Пенка Цонева е завършила средното си образование в ПГ “Св.Св. Кирил и Методий”, гр. Казанлък с отличен успех. Научната степен кандидат на науките е получила през 1989 г., магистър по педагогика през 1995г.,а в периода 1988-1999 г. последователно е асистент, ст. асистент и гл. асистент във Висше военно транспортно училище „Тодор Каблешков“-София. Хоноруван преподавател във ФП, гл. асистент на постоянен трудов договор в катедра „История на педагогиката и управление на образованието“ във ФП. В периода 2008-2015 изследва проблема за връзката на БПЦ с българското образование. От 2008 г. е член на ФС, на различни комисии при ФП. От 2008-2015 е доцент. От 2015 е доцент доктор на педагогическите науки във Факултета по педагогика при СУ „Св. Климент Охридски“;

Пенка Цонева е разработвала учебни програми по различни учебни дисциплини, получила е свидетелства за различни квалификации. Владее руски език отлично, немски на добро равнище. Притежава умения за работа в екип и за електронно дистанционно обучение.

2. Преподавателски статус, научно-приложна и административна дейност

Доц. дпн Пенка Цонева води лекционни курсове и упражненията на учебните дисциплини:

История на неформалното образование в България (редовно обучение с хорариум 30:30 и задочно обучение с хорариум 20:20), ОКС „Бакалавър“, сп. „Неформално образование“, задължителна дисциплина;

Модул (исторически) от дисциплината „Основи на неформалното образование“, МП „МУОНО“, сп. „Неформално образование“, задочно обучение;

История на социалното законодателство в България (редовно обучение с хорариум 30:30 и задочно обучение с хорариум 20:20), ОКС „Бакалавър“, сп. „Социални дейности“, избираема дисциплина;

История на училищното управление в България (редовно обучение с хорариум 30:30 и задочно обучение с хорариум 20:20), ОКС „Бакалавър“, сп. „Педагогика“, избираема дисциплина;

Допълнително води възложени часове (лекции и упражнения) по дисциплината История на българското образование (задочно обучение с хорариум 20:20), ОКС „Бакалавър“, сп. „Педагогика“ и други. Член е на ред. колегията на електронно списание „Българско списание за образование“, ръководител на дипломни и курсови работи, член на различни постоянни и временни комисии във ФП.

Доц.дпн Пенка Цонева е участвувала в 7 научно-изследователски проекти, на три от които е ръководител:

1. Проект на тема: „Читалищното образование в България в извори 1944-1989“, 2017, фонд „Научни изследвания“ на СУ „Св. Климент Охридски“ (ръководител);

2. Проект по програмна схема на Съвета на Европа на тема: Democratic School Governance for Inclusion: A Whole School Approach, 2016/ 2017, (член екип);

3. Проект на тема: „Читалищното образование в България в извори 1878-1944“, 2016, фонд „Научни изследвания“ на СУ „Св. Климент Охридски“ (ръководител);

4. Участие като бенефициент в проект „Повишаване на капацитета на

академичния състав от педагогическите специалности на Софийски университет в проектиране, провеждане и осигуряване на качествено електронно дистанционно обучение“ 2013-2014;

5. Научно ръководство на докторантски проект на Петър Петров на тема:

„Управление на промяната – внедряване на съвременни образователни технологии“ – 2012-2013 г. фонд „Научни изследвания“ на СУ „Св. Климент Охридски“ (ръководител);

6. Проект на тема: „Модели за трансформиране на потребности на училищната практика в педагогическата подготовка на студентите за работа с деца от етническите малцинства“, 2008-2009 г., фонд „Научни изследвания“ на СУ „Св. Климент Охридски“ (член екип);

7. Проект на тема: „Основни педагогически проблеми в училища с увеличаващ се брой деца от етническите малцинства“, 2007 – 2008, фонд „Научни изследвания“ на СУ „Св. Климент Охридски“ (член екип).

Доц.дпн Пенка Цонева е участвувала в национални и международни конференции с доклади, публикувани в сборници и научни списания.

От 2011-2015 е ръководител на катедра „История на педагогиката и управление на образованието“ във ФП на Софийския университет.

3. Научна продукция

Доц. дпн Пенка Цонева участва в конкурса за академична длъжност „Професор“ със следните публикации: 1 монография; учебници и учебни помагала -4; студии -5; статии в научни списания -5; статии в сборници -8; автореферат на дисертационния труд за присъждане на научна степен дпн; други публикации – 7. Представила е информация за **53 цитирания**.

Научната продукция, с която доц. дпн Пенка Цонева участва в конкурса за заемане на академичната длъжност „професор“ може да бъде представена в следните направления:

1. История на неформалното образование в България.
2. История на българското образование.
3. История на училищното управление в България.

Част от публикациите на доц. дпн Пенка Цонева са под печат.

Цялостните резултати от историко-педагогическите изследвания на доц. дпн Пенка Цонева са представени в монографията „ Читалищното образование в България 1878-1989 г./2018 г./ Това е основание да рецензирам подробно този труд. Останалите публикации, свързани с конкурса ще рецензирам по-кратко, тъй като голяма част от тях в една или друга степен присъстват в монографичното изследване.

Монографичното изследване на доц. дпн Пенка Цонева е посветено на мястото и ролята читалищното образование в България в историята на българското образование. Отражава тенденциите и спецификата в развитието на читалищното образование у нас в различните етапи от развитието му .Изследването е в обем от 258 страници и включва: резюме и ключови думи на български и английски език; предговор, шест етапа в развитието на читалищното образование в България, заключение, извори, използвана литература и 1 приложение.

Доц. дпн Пенка Цонева представя мотивите за това поетапно разглеждане на читалищното образование у нас –особеностите в развитието на политическите, икономическите и социокултурни условия. Същевременно посочва, че границата между етапите е условна, защото връзката между тях е силна. На основа обществено-политическите и икономически реалности е очертана тенденцията на възход на читалищното образование през първия етап/1878-1912г./ Проследени са промените в съдържателен и структурно-организационен аспект .Посочени са данни за развитието на читалищното дело и читалищното образование през различните години на периода .Очертани са моментите на спад и възход на формите на читалищното образование. Приведени са доказателства за библиотечния фонд към читалищата в града и селото, при подкрепата на държавата и общините. Изтъкната е ролята на Читалищния съюз, създаден през 1911 г. за структурно-организационните реформи на читалищната мрежа. Като цяло – изведени са предпоставките за „скока“ в развитието на читалищното образование в условия на изграждане на новата българска държава.

Вторият етап включва 1912-1918 г. Проследена е тенденцията на застой в развитието на читалищното образование в условията на войни, особено в малките населени места. Подробно е разкрит трудния процес на създаване на читалища и библиотеки, и осъществяване на народни четения, в които се обособяват тематични направления.

Третият етап визира годините 1919-1944. Пенка Цонева го е определила като апогей в развитието на читалищното образование. Интерпретиран е въпросът за мястото и ролята на библиотечното дело в читалищното образование – уредено с Устава на читалищния съюз. Посочена е връзката читалищни библиотеки-училищно образование, а именно: да образуват своите членове; да допълва училището; да развива ума, волята и характера; да обогатява и развива чувствата и мислите; да „заместят университета“ на читатели, които не са имали възможност да минат през него. Изведена е връзката читалище – училище в контекста на кадрите – 90 % от българските учители са и читалищни дейци. Изяснен е статуса на читалищния библиотекар – курсове за подготовка. Коментирани са Законът за народните читалища, който стимулира организационното развитие на читалищните библиотеки. Подчертана е ролята на читалищните кооперации за финансиране на книжния фонд, театралните представления и кинопрожекциите. Коментирани са схващанията на видни общественици, народни представители, министри за същността и ролята на читалищното образование с цел повдигане умственото и нравствено развитие на българите. Представена е концепцията за библиотечното самообразование, включваща подбор, разпределение на книжния фонд, изработване на каталог./ основана на концепцията на Мелвил Дюи/ Открит е апогей на народните четения през периода, свързан със: нормативната уредба, която посяга на автономията, но подобрява материалното осигуряване; обогатяване съдържанието и формите на народните четения, представени като своеобразен народен университет. Посочени са и колебанията в тенденцията на народните четения, които в годините 1939, 1940 и 1941 намаляват.

Характерно за **четвърти етап** от развитието на читалищното образование/1944-1956г./ е посочената от авторката тенденция на постепенен преход от автономно към идеологизирано читалищно образование. Приведени са и редица доказателства за тази тенденция, като:

- нормативна уредба- Наредба-закон за народните читалища от 1945 г., създаваща вертикална структура на три нива- централно, регионално и местно. Направен е сравнителен анализ на целта и средствата на двата Устава – от 1945 и 1954 г. Открити са различията между тях :

- съдържанието и характера на читалищното образование -. от самообразование и всестранно развитие се върви към социална просвета и култура, идейно-политическо съзнание, борба с остатъците с буржоазната идеология и възпитание в комунистически дух. Към средствата за постигане на целта се включват нагледна агитация, научни и политически знания чрез национални лекторски групи;

- кадровото обезпечаване и книжния фонд - освен наличната литература и съчинения на Маркс, Енгелс, Ленин, Сталин и др.;

- детски отдели или детски кътове в общите читални;

- образователно взаимодействие читалища-женски дружества;

-лекционна просвета и художествена самодейност с цел формиране хармонична личност в социалистически дух;

-взаимодействие читалища-детски и младежки организации – ДПО “Септемврийче”.

Като цяло очертано е динамичното развитие на дейността на читалищното образование, характеризиращо се с идеологизация: на самообразованието; на съдържанието на читалищната лекционна просвета; в идейно-естетическото съдържание на художествената самодейност.

Петият етап / 1956-1968г./ е определен като експериментален, включващ държавно-общественото начало в ръководството на читалищното образование. На база общественно-политическите условия доц. Пенка Цонева разкрива настъпилите промени в управлението на читалищното образование у нас, а именно:

-Съюзът на народните читалища се влива в националния съвет на Отечествения фронт-Национала читалищно конференция /1955г./

-Нови изисквания към формите на читалищното образование;

-Лекционната просвета е определена като лекционна пропаганда – идеологизиране съдържанието на читалищното образование;

-Дейността на лекторските групи при читалищата- свързана с лекционната пропаганда – бюлетин “Лекционна пропаганда”;

-Масовизиране обхвата на лекционна пропаганда;

Подробно е проследен процесът на централизирано и бюрократично планиране и осъществяване на читалищната просвета в разнообразие от форми, при тясно сътрудничество с държавните и обществени структура.

Шести етап/1968-1989г./ авторът разглежда като период на общественно-държавно начало в ръководството на читалищното образование. Разкрива подробно причинната обусловеност на промените в читалищното образование, като: усъвършенстване ръководството и контрола върху квалификацията на преподавателите в различните форми на художествената самодейност; компетентно ръководство на библиотечните кадри и др. За тази цел народните читалища минават под ръководството на Комитета за изкуство и култура.

В заключение може да посочи следното:

1. Очертани са спецификата на формите, съдържанието, потребителите и структурите на читалищното образование.

2. Разкрити са противоречивите тенденции в това развитие.

3. Подробно/с доказателствен материал/ е проследен процесът на преминаване от автономно към идеологизирано читалищно образование.

4. Изведени са положителните тенденции в развитието на читалищното образование в отделните етапи, но са открити и негативните такива.

5. Приведени са доказателства за процесите, факторите, тенденциите в развитието на читалищното образование.

Трудът на доц. Пенка Цонева е първи опит за цялостно и многопластово изследване развитието на читалищното образование у нас. В този контекст трудът има тясна връзка с развитието на нова област История на неформалното образование в България.

Учебници и учебни помагала

Учебникът на доц. дпн Пенка Цонева Неформалното образование в България 1878-1989г. е първият учебник по неформално образование, използван от студентите от ФП на СУ "Св. Климент Охридски". Процесът на развитие на неформалното образование е проследен на основата на богат изворов материал, показващ съдържанието, формите, тенденциите в развитието на неформалното образование у нас.

Представената **Христоматия по неформално образование в България** е едно сполучливо допълнение към учебника, включващо съществени извори за неформалното образование. Заедно с учебника е едно полезно четиво за студентите. Доц. Пенка Цонева е представила и един умален вариант на Христоматията, разработен на тематичен принцип.

Студии

Представените от доц. Пенка Цонева студии са 5 на брой и имат връзка с конкурса. Две от тях са на английски език и са публикувани както следва: Произход, характеристика и проявление на отношението църква – българско образование 865-927, В: Модерни подходи в социалното и образователното изследване, Л. Анжелис; Развитие на връзката църква-българско образование 1870-1989. В сб. на университета в Краков, Факултета по образование. И в двете публикации е проследена характерът и проявленията на връзката църква-българско образование в отделни периоди. Студията „Връзката църква – българско образование при цар Симеон“ –изследва проявленията на тази връзка във времето на Златния век на българската култура, както и факторите за развитие на книжовното дело.

Студията „Тенденции в развитие на читалищното образование в България 1878-1944 г.“ е публикувана в ГСУ, кн. Педагогика. Разкрива развитието на образователните функции на народните читалища и връзката читалищно-училищно образование.

Петата студия „Библиотеките за самообразованието на населението 1878-1944г.“ представя в хронологичен аспект тезата за непрекъснатото самообразование и връзката му с училищното такова. Специално внимание е обърнато на някои съвременни рефлексии на тази връзка.

Статии в научни списания

Доц. Пенка Цонева е представила и 5 статии в научни списания. Четири от тях са под печат и предстои да бъдат публикувани в сп. сп. Образование, Стратегии на образователната и научната политика., История.

Проблематиката, разработена в тях се отнася до: тенденциите, съдържанието и формите на читалищното образование за периода 1918-1944г.; образователната дейност на женските дружества в България за периодите 1878-1925 и 1925-1944г.; опит за нов прочит на извънучилищното възпитание в детските организации 1944-1990г.

Петата статия е посветена на читалищното образование на етническите малцинства в България за периода 1944-1956 г. Въз основа на исторически извори и нормативни документи, доц. Пенка Цонева е представила съдържанието и формите на работа, както и практики, и подходи, които биха били полезни и днес.

Статии в сборници

За участие в конкурса доц. Пенка Цонева е представила 9 публикации в сборници. Една е под печат/Неформалното образование в България в извори-1878-1989г.-за първи път са представени извори, свързани с неформалното образование у нас, при използване на хронологичен подход. Една е посветена на юбилей на проф. Емилия Василева. Свързана е с обхвата на децата от етническите малцинства в училище в исторически аспект. Текстът няма пряко отношение към конкурса. Три от публикациите са на английски език и са от международни конференции в Банско. Тематиката им е свързана със: библиотечното образование в България за периода 1944-1956г.; образователното взаимодействие между женските дружества и народните читалища, което е своеобразно продължение на училищното такова; генезиса на неформалното образование в България, представен в контекста на международната конференция на Юнеско през 1967 г. Две публикации са посветени на приносът на Ив. Шишманов за читалищното образование и реализираните реформи за същото. Едната е в Сб., по случай 30 години от създаването на ФП, а другата е на английски език и е от международна конференция в Скопие. Статията „Женските дружества и неформалното образование в България 1878-1900г. представлява въведение към учебно помагало и проследява историческото развитие на дейността на женските дружества. Публикацията „Въведение към Христоматията по история на неформалното образование в България има отношение към познавателната стойност на Христоматията, включваща 138 автентични първоизточници.

Представените от доц. Пенка Цонева други публикации се отнасят до: връзка на българската православна църква и българското образование; студентски теоретичен семинар; електронен учебник по История на училищното управление в България; онлайн курс по История на училищното управление в България и 2 видео лекции за същия курс.

Приносните моменти в научната продукция на доц. дпн Пенка Цонева се отнасят до:

1 Цялостно историко-педагогическо изследване на съдържанието, формите, ползвателите и организацията на **читалищното образование**.

2 Очертани са тенденциите в това развитие през различните етапи за периода 1878-1989 г.

3. Разкрито е взаимодействието на читалищното образование с училищното такова, както и с другите структури за неформално образование;

4. Направен е нов историко-педагогически прочит на съдържателната насоченост и формите на извънучилищното **възпитание в детските организации, както** и на тенденциите в неговото развитие през нееднородния период с хронологически граници **1944-1990**;

5. Изведени са основни тенденции в развитието на съдържанието, формите и ползвателите на **образователната дейност на женските дружества** през отделните етапи с хронологически обхват 1878-1989 година;

6. **Първи български учебник и христоматия** по учебната дисциплина *История на неформалното образование в България*;

7. **Цялостно обезпечаване на новата учебна дисциплина История на неформалното образование в България** с учебници и учебни пособия, монографични и други научни изследвания.

Критични бележки.

1. Монографичният труд на доц. дпн Пенка Цонева е разработен преди всичко на основата на хронологичния подход. Това е право на автора. Съдържанието би могло да се представи и по проблемни полета. Например : нормативно уреждане на читалищното образование; организационно развитие на читалищните библиотеки; форми и средства на читалищното образование; взаимодействие с други институции и организации и т.н.

2. Хронологичният подход ограничава до известна степен възможността за сравнителен анализ на отделните компоненти на изследвания проблем.

3. Много подробности и статистически данни в текста – брой, проценти, съотношения и др. , в които читателя може да се загуби. Това би могло да се представи в таблици, както има на 1-2 места, а в текста да има по-задълбочен анализ на фактите и явленията.

4. Възгледите на видни общественно-политически и педагогически дейци за читалищното образование може да се представи в отделен параграф .По този начин ще се открият по-ясно.

5. Доц. дпн Пенка Цонева е любител на много дългите изречения, което утежнява текста и затруднява четенето.

Направените критични бележки не омаловажават достойнствата на представените за рецензиране трудове на доц. дпн Пенка Цонева.

Заключение:

На основание представените трудове и очертаните приноси в трудовете на доц. дпн Пенка Цонева ми дават основание да предложа на уважаемото Научно жури да избере доц. дпн Пенка Цонева за академичната длъжност „професор“ по професионално направление 1.2 Педагогика (История на неформалното образование в България) за факултет Педагогика на СУ“ Св. Климент Охридски“.

23.07..2018 г.
Благоевград

Рецензент:.....
/ проф. д-р Н. Филипова/